

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः

क.जे.सोमैयापरिसरः

विद्याविहारः, मुम्बई -77

सर्वोत्तमपरिपाटे: शीर्षकम्- 1

कोविड -19 महामारीकाले सद्व्यस्कशिक्षणाधिगमप्रक्रिया

1. सर्वोत्तमपरिपाटे: शीर्षकम्- कोविड -19 महामारीकाले सद्यस्कशिक्षणाधिगमप्रक्रिया

2. सर्वोत्तमपरिपाटे: उद्देश्यानि - सार्वभौमिककोविदविषाणुकारणात् जागरूकताभावकाले परिसरीयाचार्याः छात्राश्च एकं सार्वभौमिकं कष्टमनुभूतवन्तः । अत एव तत्कालजनिताभावसमस्यानिरसनार्थं शान्तशैक्षणिकवातावरणप्रदानार्थञ्च केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, क.जे.सोमैयापरिसरः, सद्यस्कशैक्षणिकप्रणालीमङ्गीकृतवान् । एवञ्च परिसरेण विश्वविद्यालयीयशैक्षणिकसत्रनिर्धारितपाठ्यक्रमसम्पूर्तये सद्यस्कशिक्षणपरियोजनाप्रारूपं निर्मितम् । छात्राणां कृते च नियमितक्रियाशीलशैक्षणिकवातावरणप्रदानाय च कोरोनाविषाणुजनितकरालकाले परिसरेण छात्राणामबाधितशैक्षणिकसुविधाप्रदानाय त्रीणि उद्देश्यानि निर्धारितानि । तानि -

- पाठ्यक्रमस्य समाप्तिः

परिसरेण छात्राणां कृते अन्तर्जालीयव्याख्यानेन, दृश्यात्मकव्याख्यानेन, शैक्षणिकसामग्रया परियोजनाकार्येण नियतकार्येण च साकं सक्रियतया योजनार्थं योजना विहिता ।

- अधिगमाय अतिरिक्तसाहाय्यम्

अन्तर्जालीयपाठ्यक्रमसमाधानात्मककक्षाऽन्तर्जालीयसंगोष्ठ्यभ्याससत्रेषु भागग्रहणार्थं छात्राणामुत्साहवर्धनमपि परिसरेण कृतम् ।

- परामर्शः

निर्धारितपाठ्यक्रमानुसारं निर्बाधतया छात्रैस्साकं सम्पर्कस्थापनं तेषां मानसिकपीडाप्रशमनार्थञ्च च शैक्षणिकशिक्षणकार्ये छात्राणां सक्रियतया निर्माणञ्च च परिसरेण विहितम् ।

1. सन्दर्भः - केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, क.जे.सोमैयापरिसरः छात्राणामध्यापकानाञ्च च कृते निर्धारितलक्ष्यसम्पूर्णतार्थं स्वकीयां वचनबद्धतां निर्वहति । परिसरोऽयं कक्षायाः अनन्तरं पाठ्यसहभागिक्रियाकलापेन छात्राणामुत्तमविकासाय नितान्तं महत्त्वं प्रददाति । पाठ्यक्रमेतरक्रियाकलाप-क्रीडाक्षेत्राधारितक्रियाकलापस्यापि महत्त्वं प्रददाति । पूर्वमेव तेषां समेषां समुचिततया परिकल्पना क्रियते । यच्च परिसरीयसमयसारण्यां प्राप्यते । यतो हि समयस्यावश्यकतायाः सम्पूर्तये परिसरः शिक्षणस्य सर्वोत्तमपरिपाट्या सह लोके आगच्छति । अनन्तरं संवादात्मक-जालाधारितसामग्रीरूपेण मानकीकृत-परिष्कृतपाठ्यक्रमस्य विकासः क्रियते ।

4. परिपाटिः - क्रमानुसारं फलप्राप्त्यर्थं लक्ष्यं निर्मितमस्ति । अन्तर्जालीयाध्यायनशिक्षणयोजनारूपरेखा निर्मिताऽस्ति । या प्रयुज्यतेऽस्मत्परिसरेण ।

- शिक्षणप्रक्रिया
- शिक्षणे छात्राणां विनियोगः
- प्रदत्तकार्यस्य प्रकारः
- मूल्याङ्कनस्य प्रारूपम्
- कोरानाकाले छात्रसहयोगः
- छात्रसहभागिता- शिक्षणाधिगमयोः प्रतिपुष्टिः ।

शिक्षणप्रक्रिया -

परिसरस्य सर्वैः प्राध्यापकैः विभिन्नसैद्धान्तिकानां पाठ्यक्रमाणां प्रायोगिकविषयाणाञ्च अध्यापनार्थं विविधशिक्षणप्रक्रियाः स्वीकृताः ।

सैद्धान्तिकपाठ्यक्रमः – सैद्धान्तिकपाठ्यक्रमाणां शिक्षणाधिगमप्रक्रियायाः सम्पूर्तये परिसरेण अधोलिखितप्रक्रिया अनुसृता ।

- गूगलकक्षामञ्चः , व्हाट्सअप वीडियो काल, गूगलमीट इत्यादीनां प्रयोगः उत्कृष्टाध्यापनप्रयोगाय ।
- अथ च पाठ्यक्रमानुसारं व्हाट्सअपसमूहनिर्माणं सन्देशनिवारणाय उपयोगिनीं सूचनां यौगपद्येन कालक्षेपं विना प्रदानाय च ।
- परिसरेण विविधमूल्याङ्कनायोजनार्थं गूगलफार्मस्योपयोगः क्रियते अथ च मूल्याङ्कनाङ्कप्रदर्शनार्थं गूगलमीट उपयोगो विधीयते ।
- श्रव्यात्मिका व्याख्यानसामग्री प्रदीयते ।
- पाठ्यक्रमानुसारेण स्लाईडव्यवस्था एवञ्च च विचारणीयव्याख्यानस्य सरलीकरणाय विवेचनात्मकं व्याख्यानवितरणं कृतम् ।
- मुख्यपाठ्यक्रमस्य टिप्पणीपत्रस्य च वितरणम् ।
- व्हाट्सअपसमूहमाध्यमेन ईमेलमाध्यमेन च पाठ्यक्रमसामग्रीवितरणम् ।
- यूट्यूबद्वारा सम्बद्धदृश्यसामग्रीणां स्वनिर्मितसामग्रीणां वितरणम् ।
- सामान्यभाषया विविधमाध्यमेन व्याख्यानप्रदानम् । यत् व्याख्यानकौशलं छात्रान् विषयविशेषज्ञतायै उत्प्रेरयति ।

प्रायोगिकपाठ्यक्रमः – प्रयोगशालाधारितपाठ्यक्रमाणां कृते अन्तर्जालमाध्यमेन आभासिकप्रयोगशालायाः वीडियो शिक्षणाय उपयुज्यते ।

शिक्षणे छात्राणां विनियोगः –

परिसरे पाठ्यसामग्रीणाम् उपलब्धता – परिसरस्य जालपुट-यूट्यूबादिस्थलेषु अध्यापकैः निर्मितपाठ्यसामग्रीणां अन्यदृश्यसामग्रीणां च उपलब्धता ।

समयोचितविषयाधारितसम्प्रेषणस्योपयोगः - गूगलकक्षामञ्चः, व्हाट्सअप वीडियो काल, गूगलमीट इत्यादीनां प्रयोगः।

समयोचितसंवादात्मककार्यक्रमः - व्हाट्सएपमाध्यमेन वैद्युतिकपत्रमाध्यमेन च सम्पर्कं साधयितुं छात्रेभ्यः प्रोत्साहितम्।

प्रदत्तकार्यस्य प्रकारः -

- व्यक्तिगतप्रदत्तकार्यं वैद्युतिकपत्रद्वारा प्रेषितम् ।
- अन्तर्जालीयप्रदत्तकार्यं गूगलफार्मद्वारा परिचालितम् ।
- वस्तुनिष्ठानां निबन्धप्रकारकाणां प्रश्नानां मूल्याङ्कनपद्धतिः ।
- आकर्षकपाठ्यक्रमोपयोगः क्रियते यत्र छात्राणां स्वमूल्याङ्कनं भवति ।
- छात्रलिखितोत्तरपुस्तिकानाम् उपारोपणम् ।

- अन्तर्जालीयप्रतियोगितानामायोजनम् ।
- चित्रप्रदत्तकार्यम् – प्रदत्तविषयमुररीकृत्य 5 निमेषात्मकं चित्रं मुद्रयित्वा प्रेषयितुं छात्रेभ्यः सूचना दीयते ।

मूल्याङ्कनपद्धतिः -

अनौपचारिकमूल्याङ्कनम् .

- अन्तर्जालमाध्यमेन प्रदत्तछात्रव्याख्यानाधारेण मूल्याङ्कनम् ।
- केषुचित् विषयेषु छात्रैः साकं शिक्षकैः चर्चा कृता तदनुसारञ्च च मूल्याङ्कनं कृतम् ।

औपचारिकमूल्याङ्कनम्

- सद्यस्कव्याख्यानस्य शिक्षणसामग्र्याश्च ज्ञानान्तस्य आकलनार्थं वैयक्तिकपरीक्षणपत्रमूल्याङ्कनम् ।
- दृश्यसामग्रीणां मूल्याङ्कनं कृत्वा तत्सर्वधनार्थं सहयोगः प्रदत्तः ।
- गृहकार्यमाध्यमेनापि मूल्याङ्कनं विधाय विषयानुरूपं दृश्यसामग्रीनिर्माणाय छात्राः प्रेरिताः ।
- दीर्घप्रश्नानां संशोधनपुरस्सरं मूल्याङ्कनं कृतम् ।
- मूल्याङ्कनस्य मानदण्डं प्रपूरयितुं छात्रप्रयुक्तसन्दर्भाणां समायोजनम् ।

प्रयोगशालापाठ्यक्रमस्य परियोजनाकार्यस्य च मूल्याङ्कनम् -

प्रायोगिकपाठ्यक्रमाय समुपलब्धचित्राधारेण कार्यं प्रदीयते, सद्यस्कप्रस्तुतिः, मौखिकभाषणञ्च समायोज्यते ।
सर्वदा अध्यापकैः छात्राणां परियोजनाकार्यस्य प्रगतेः निरीक्षणं क्रियते ।

कोविड-19 काले प्रदत्तसहायता -

सर्वकारेण, विश्वविद्यालयेन, परिसरेण च बहुविधः छात्रेभ्यः प्रदत्तः । काले काले यू.सी.जी. विश्वविद्यालयपरिचालितं वेबस्थलं संशोधितम् । छात्राणां मनोवैज्ञानिकं सहयोगं च प्रदत्तात् । नवीनशोधनिष्कर्षाधारिता चर्चा कृता । अथ च कथं छात्राः सुरक्षिताः स्युः ।

छात्रसहभागितायां प्रतिपुष्टिः -

छात्रसहभागितायां प्रतिपुष्टिः अधः संस्थितायां तालिकायामस्ति ।

सामग्रीणां वितरणपद्धतिः	लाभप्रतिशतम्
उपारोपिता दृश्यसामग्र्यः	शतप्रतिशतच्छात्रैः दृष्टाः 100 प्रतिशतम्
गूगल मीट, गूगलकक्षा, व्हाट्स अँप, गूगल हँगसआउट.	65.70 प्रतिशतच्छात्रैः प्राप्तं केषाञ्चन छात्राणां कृते अन्तर्जालसमस्यासीत्
अध्ययन सामग्री, व्याख्यानं, पी.टी.पी., प्रेषणं, गूगल हैक्स आउट, व्यक्तिगत अन्तर्जालमाध्यमेन च ।	शतप्रतिशतं शिक्षकैः प्रेषितम् 100 प्रतिशतम्
ईमेल इत्यस्मिन् व्यक्तिगतप्रदत्तकार्यसम्प्रेषणम्	शतप्रतिशतच्छात्राः भागं गृहीतवन्तः 100 प्रतिशतम्

सर्वोत्तमपरिपाटेः साफल्यस्य प्रमाणम् - अस्माकं परिसरः सर्वकारप्रदत्तायाः सूचनायाः सर्वतोभावेन परिपालनं कृतवान् । छात्रैः शिक्षकैश्च प्रदत्तः सर्वविधोऽनुभवः सुन्दरः आसीत् । संकटकाले सद्यस्कशिक्षणविधिः छात्रध्यापकयोरुभयोः कृते प्रभवी ज्ञानवर्धकश्चासीत् । उभयोः कृते नवीनशिक्षणसंसाधनानामविष्कारार्थं अवसरः सम्प्राप्तः । सद्यस्ककक्षाप्रकोष्ठः प्रदत्तकार्यप्रदाने, अध्ययनसामग्रीणां वितरणे च अत्यन्तं प्रभावपूर्णः आसीत् ।

अभिमुखीकृताः समस्याः आवश्यकानि संसाधनानि च-

केषुचित् विभागेषु पूर्णसहयोगस्याभावः आसीत् । अन्तर्जालीया समस्याऽपि आसीत् । विशेषरूपेण ग्रामीणस्थलेषु इयं समस्या दृढतराऽऽसीत् ।

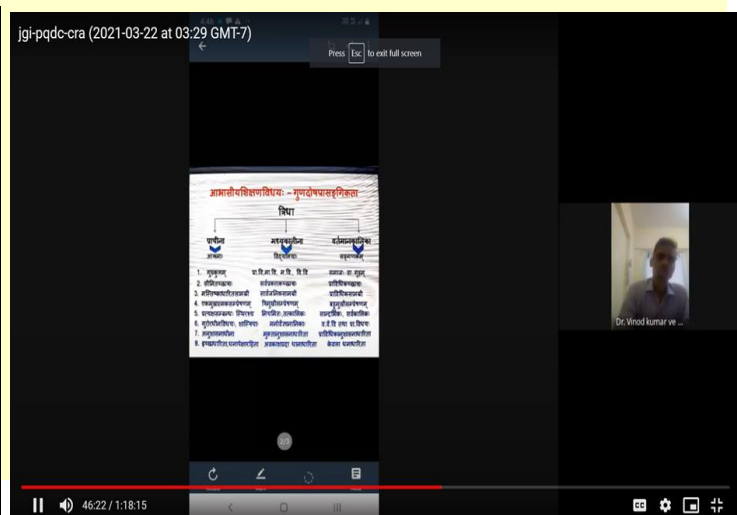
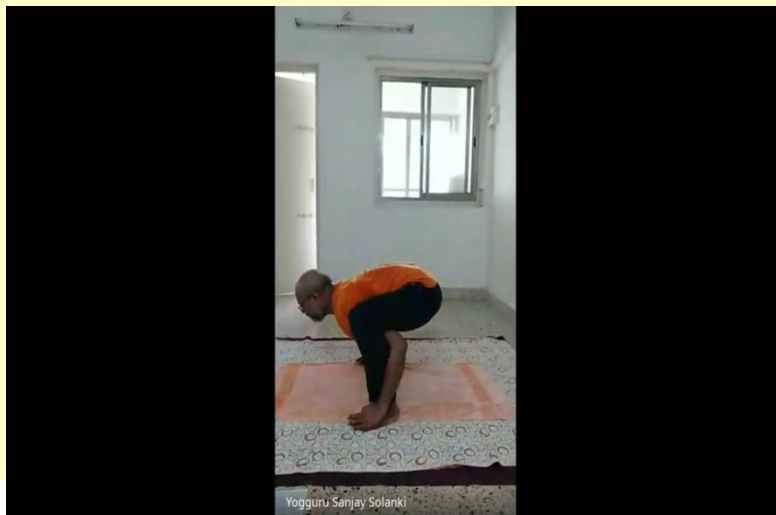
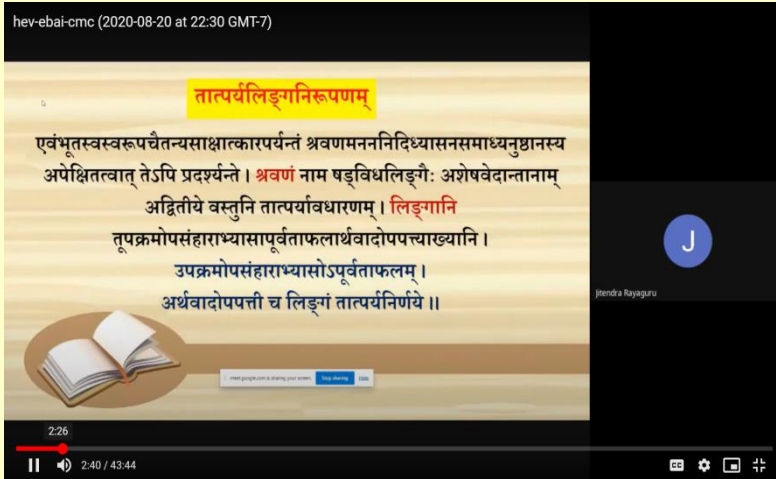
अनुशंसा -

- अन्तर्जालीयशिक्षणसंशोधनाय शिक्षकैः छात्रैश्च प्रदत्ताऽनुशंसा शैक्षणिकाभ्यासेऽधिकस्थिरता, या सुधारात्मकसंचितज्ञानाधाराश्रिता भवेत् ।
- मूल्याङ्कननिर्धारणाय छात्रेभ्यः शिक्षकेभ्यश्च प्राथमिकस्तरीयावश्यकसुविधाप्रदानम् । एतदतिरिक्तम् अन्तर्जालव्यवस्था कर्तव्या ।
- छात्राणाम् उपस्थितायै समस्यायै सामान्यरणनीतेः समावेशः केन्द्रीकृतमूल्याङ्कनरणनीतेः समावेशश्च ।
- छात्रेभ्यः प्रेरणाप्रदानम् - छात्राणां सक्रियतया भागग्रहणार्थं प्रोत्साहनम् । छात्राणां रुचेरुत्साहस्य च संवर्धनाय समकालिकायोजनम् ।
- अनुशासनविशिष्टपाठ्यक्रमाणां प्रयोगशालापाठ्यक्रमाणां च कृते सद्यस्कशिक्षणानुभवस्य संवर्धनम् ।

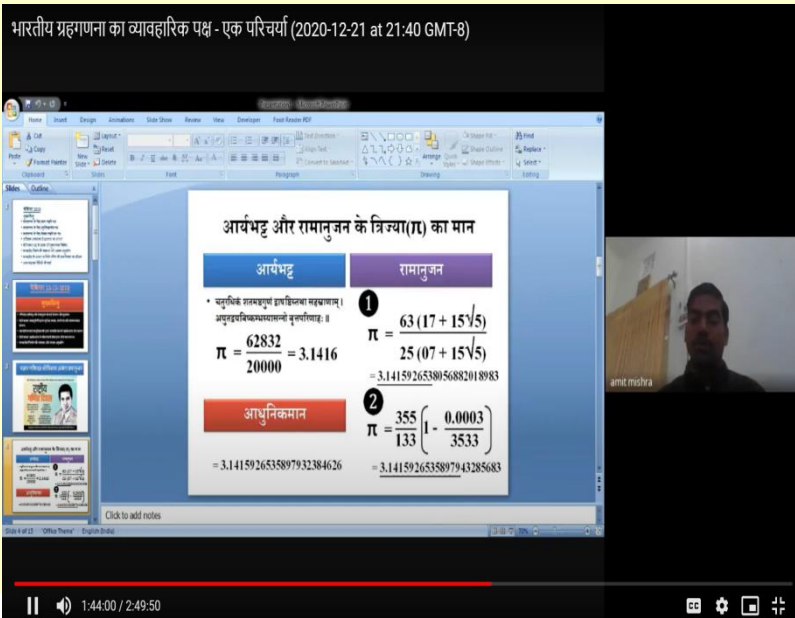
निष्कर्षः

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, क.जे.सोमैयापरिसरः संकटकालेऽपि छात्राणां कृते शिक्षणावसरप्रदानार्थं शिक्षकाणां छात्राणां च उभयोः शैक्षणिकहितरक्षणार्थं च सहयोगभावं प्रदर्शितवान् । येन तेषामधिगमप्रक्रिया सुचारुरूपेण निर्बाधगत्या च प्राभवत् ।

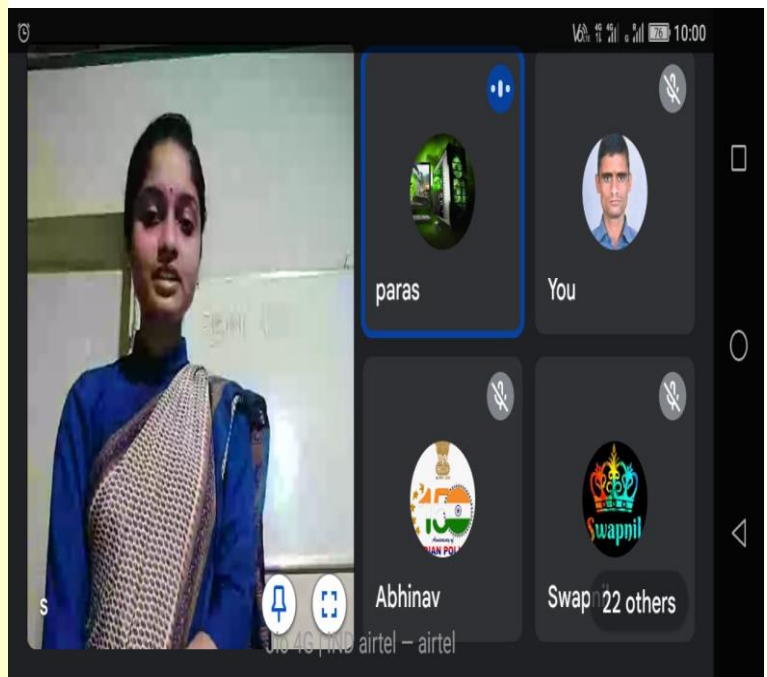
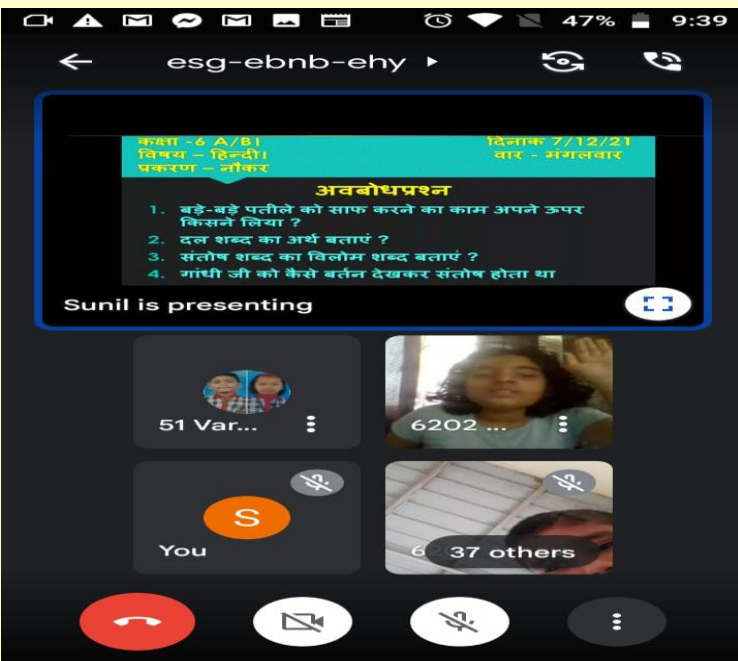
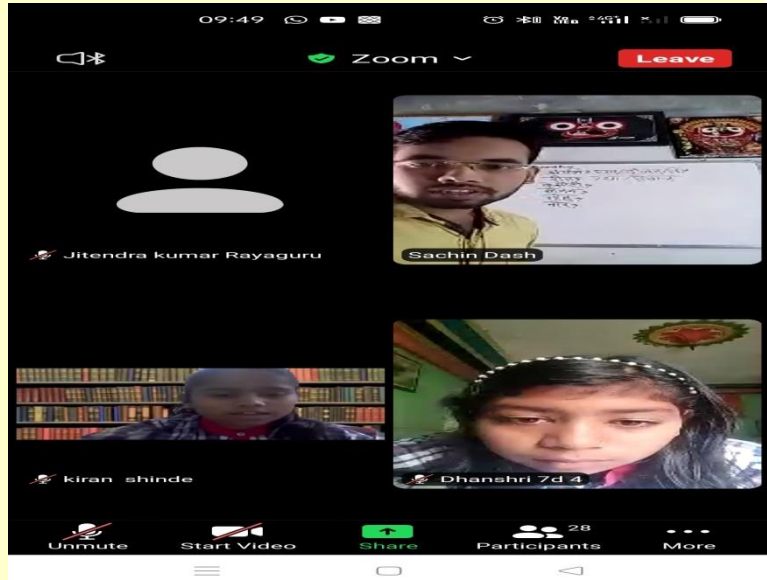
सद्यस्कक्षा

सद्यस्ककार्यक्रमाः

छात्राणां सदस्यस्कक्षा

महेश्वरी
31/12/21

DIRECTOR
Central Sanskrit University
K.J. Somaiya Campus
1st Floor, Sunuchi Kalabhavan,
Somaiya Vidyavihar, Vidyavihar (E),
Mumbai-400077.